

SZYMON STARZYK

UNIwersytet Śląski w Katowicach

ORCID: 0000-0002-2333-6274

MATEUSZ SYNORADZKI

UNIwersytet Śląski w Katowicach

ORCID: 0000-0001-9779-4625

KONFLIKT PROTESTANCKO-KATOLICKI W IRLANDII PÓŁNOCNEJ Z PERSPEKTYWY PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

Abstrakt: Konflikt protestancko-katolicki w Irlandii Północnej osiągnął swój punkt kulminacyjny w drugiej połowie XX w. Jego geneza sięga z kolei przełomu XVI i XVII w. Wówczas na terenach północno-wschodniej, katolickiej Irlandii na masową skalę zaczęli pojawiać się szkoccy i angielscy osadnicy, będący głównie protestantami. Spór między obiema grupami społecznymi powstał w oparciu o podłoże etniczno-polityczne. Jego wpływ urzeczywistnił się przede wszystkim przez dominującą pozycję Brytyjczyków w 6 hrabstwach Ulsteru, przy jednoczesnym braku poszanowania praw mniejszości irlandzkiej. Doprowadziło to do rozwoju wzajemnej wrogości między lokalnymi społecznościami, która znacznie przybrała na sile po proklamowaniu niepodległości Wolnego Państwa Irlandzkiego w 1921 r. Wówczas 6 z 9 hrabstw Ulsteru pozostało w granicach Zjednoczonego Królestwa. Podstawową linię podziału między katolickimi Irlandczykami, a protestanckimi potomkami brytyjskich osadników stanowiła kwestia przynależności terenów Irlandii Północnej do państwa irlandzkiego, bądź brytyjskiego oraz status prawny i faktyczny danych społeczności. Z biegiem czasu rozwinął się tam konflikt, w który zaangażowały się zarówno ugrupowania polityczne związane z terenami Ulsteru, jak i paramilitarne organizacje terrorystyczne. Konflikt przybrał postać krwawych walk oraz śmiertelnych w skutkach zamachów, występujących na masową skalę. Bardzo ważnymi krokami, zmierzającymi do jego zakończenia okazały się: przyjęcie Deklaracji z Downing Street w 1993 r., zawarcie Porozumienia Wielkopiątkowego w 1998 r. i zawarcie Porozumienia z St. Andrews w 2006 r. Wywarły one ogromny wpływ na organy władzy i znacząco poprawiły sytuację społeczno-ekonomiczną mieszkańców Ulsteru. Autorzy starają się opisać genezę konfliktu, jego przebieg i podjęte działania pokojowe, a także wyrazić swoje zapatrywania na temat przyszłości Irlandii Północnej, zwłaszcza

po wyjściu Zjednoczonego Królestwa ze struktur Unii Europejskiej. Celem rozdziału jest również ocena przedmiotowego konfliktu z perspektywy prawa międzynarodowego i przedstawienie roli Kościołów w rozwiązywaniu konfliktów o podłożu religijnym.

Słowa kluczowe: Irlandia Północna, konflikt, religia, prawa człowieka, prawo międzynarodowe.

1. WSTĘP

Przez setki lat Wielka Brytania uzależniała od siebie wiele terytoriów, tworząc tym samym największe imperium kolonialne w dziejach świata, rozciągające się na różnych szerokościach geograficznych. Dzięki temu możliwe było rozprzestrzenianie się brytyjskich wpływów kulturowych, politycznych czy gospodarczych poza obszar Wysp Brytyjskich¹. Mimo znacznych różnic kulturowych występujących w wielu odległych regionach świata, to właśnie w Irlandii, będącej niegdyś częścią Zjednoczonego Królestwa, doszło do wybuchu konfliktu, który w dalszym ciągu stanowi przedmiot zainteresowania społeczności międzynarodowej. Konflikt ten brytyjska administracja zwykła określać jako „Kłopoty” (ang. *The Troubles*)². Rozgorzał on pomiędzy dwiema grupami społecznymi zamieszkującymi terytorium dzisiejszej Irlandii Północnej, a wywodzącymi się odpowiednio od dawnej irlandzkiej ludności katolickiej oraz od potomków brytyjskich osadników (będących głównie protestantami). Powstałego konfliktu nie można jednoznacznie zakwalifikować jako etniczny, religijny czy społeczno-kulturowy³. Podkreśla to złożoność omawianej problematyki i istotnie wpływa na efektywność działań pojednawczych, podejmowanych zarówno na poziomie wewnętrznym, jak i międzynarodowym.

Celem niniejszego rozdziału jest przedstawienie genezy i przebiegu konfliktu katolicko-protestanckiego w Irlandii Północnej, podjętych działań pokojowych, a także ocena samego konfliktu z perspektywy prawa międzynarodowego. Rozdział ten został podzielony na trzy części. Pierwsza część

---

¹ E. Plewa, *Współczesne międzynarodowe formy współpracy i zależności politycznej dawnych kolonii z Wielką Brytanią*, [w:] W. Włodarczak i in. (red.), *Gasnące imperium. Historia Wielkiej Brytanii w ujęciu prawnym, społecznym oraz gospodarczym*, ss. 27-43.

² E. Szczecińska-Musielak, *Spoleczne i kulturowe uwarunkowania i ograniczenia procesu pokojowego w Irlandii Północnej*, „Sprawy Narodowościowe” 2011, nr 39, s. 124.

³ M. Wróbel, *Proces pokojowy w Irlandii Północnej w latach 90-tych i perspektywy uregulowania konfliktu*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2004, nr 2, s. 125.

stanowi omówienie genezy i przebiegu konfliktu w Irlandii Północnej. Druga część odnosi się do podjętych działań pokojowych oraz do przyszłości Ulsteru, zwłaszcza po wyjściu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej ze struktur Unii Europejskiej. Trzecia część rozdziału stanowi natomiast ocenę przedmiotowego konfliktu z perspektywy prawa międzynarodowego. Odniesiono się tam również do roli Kościołów w rozwiązywaniu konfliktów, które podobnie jak ten, oparte są na podłożu religijnym.

2. GENEZA I PRZEBIEG KONFLIKTU

Irlandię (irl. *Éire*), jako państwo wyspiarskie, położone w bezpośrednim sąsiedztwie Wielkiej Brytanii od wieków łączą z nią wspólne, szeroko pojmowane powiązania historyczne, kulturowe oraz społeczne. Nieodłącznym elementem irlandzkiej historii jest fakt wielokrotnego pozostawiania wyspy pod zwierzchnictwem początkowo angielskich, a później brytyjskich monarchów. Pierwsze konflikty o podłożu religijnym między narodem irlandzkim, a królewską administracją rozpoczęły się już w XVI w., po uchwaleniu Aktu Supremacji (ang. *Act of Supremacy*) z 1534 r., oficjalnie ustanawiającego króla głową Kościoła Anglii⁴. Opór części społeczeństwa związany ze sprzeciwem wobec uznania króla za zwierzchnika nowego Kościoła wpłynął na angielską politykę prześladowań dotyczącą głównie Irlandczyków, którzy zdecydowali się pozostać przy wyznaniu rzymskokatolickim. Charakteryzowała się ona daleko idącą dyskryminacją ludności irlandzkiej, zarówno w wymiarze gospodarczych, jaki i społecznym.

W XVII w. podjęto próbę zdominowania katolickiej Irlandii przez protestancką ludność brytyjską. Ówczesny król Anglii i Szkocji, Jakub I Stuart, jak wskazała Dorota Woroniecka-Krzyżanowska:

[...] zniecierpliwiony i zmęczony ciągłymi próbami zniesienia jego panowania przez niepokornych Irlandczyków, zdecydował się masowo osiedlać lojalistycznych protestantów w najbardziej na północ wysuniętej prowincji Irlandii⁵.

⁴ Podczas panowania Henryka VIII Tudora powstał Kościół Anglii, na którego czele stanął angielski monarcha. Wystąpienie króla z Kościoła katolickiego powiązane było z faktem nieuzyskania przez niego unieważnienia małżeństwa ze swoją pierwszą żoną – Katarzyną Aragońską.

⁵ D. Woroniecka-Krzyżanowska, *Poza, ponad czy między podziałami? Polscy imigranci w spolaryzowanym społeczeństwie Irlandii Północnej*, „Kultura i Społeczeństwo” 2013, t. 57, nr 3, s. 110.

Okres intensywnej kolonizacji Ulsteru⁶ (ang. *Plantation*), połączony z pozbawianiem ziemi oraz ograniczaniem praw irlandzkich katolików, uznawany jest przez wielu autorów za historyczne podłoże konfliktu w Irlandii Północnej⁷. Wielowiekowa kolonizacja wyspy odniosła zamierzone cele jedynie w części północno-wschodniej. Jak podaje Ewa Szczecińska-Musielak:

Sytuacja w północno-wschodniej części kraju była odmienna, funkcjonowały tam silne ośrodki protestanckie, złożone z zamożnych potomków protestanckich imigrantów. Nowi przybysze, pomimo podzielenia tej samej wiary, rozpraszali się po wszystkich klasach społecznych, czyniąc z konfliktu religijnego konflikt wewnątrzklasowy – farmerzy czy robotnicy katolicy i protestanci walczyli o tę samą pracę lub ziemię⁸.

Wpływ na nierównomierną pozycję mieszkańców wyspy miała też irlandzka rewolucja przemysłowa. Skupiała się ona na prężnie rozwijanym przemyśle tekstylnym i stoczniowym w najlepiej prosperującym obszarze Belfastu i jego okolic. Przełom XIX i XX w. stał się okresem masowych migracji uboższych robotników z południa Irlandii, szukających nowych miejsc pracy. Wywołało to spory wzrost obaw wśród protestanckiej części społeczeństwa, która korzystając z silnej pozycji w regionie obejmowała lepsze i lepiej płatne miejsca pracy. Protestantów przyjmowano na wyższe stanowiska oraz istotnie ułatwiano im prowadzenie działalności politycznej czy gospodarczej⁹.

W tym miejscu należy zaznaczyć, iż nazewnictwo stron rozwijającego się konfliktu jest pewnym uproszczeniem, które pozwala na swobodną, wzajemną identyfikację zarówno bezpośrednich rywali, jak i podmiotów zewnętrznych, zainteresowanych sytuacją w Ulsterze. Rozpowszechnione w opinii publicznej zwroty nawiązujące do terminologii religijnej, takie jak chociażby „protestanci” i „katolicy” wskazują wyraźnie na powiązanie tego sporu z religią wyznawaną przez zwaśnione strony¹⁰. Niewątpliwie wartości wyznawane przez skonfliktowane społeczności, a także możliwość swobodnego wykonywania przez nie praktyk religijnych są kolejnymi czynnikami wpływającymi

⁶ Ulster jest jedną z historycznych prowincji Irlandii, w którego skład wchodzi 9 hrabstw (ang. *counties*): Antrim, Armagh, Down, Fermanagh, Tyrone, Londonderry, Donegal, Cavan oraz Monaghan. Obecnie Irlandia Północna składa się z zaledwie 6 pierwszych z nich, natomiast powszechnie przyjmuje się zamiennie stosowaniu obu wspomnianych nazw: Ulster i Irlandia Północna. Zob. P. Leszczyński, *Irlandia Północna. Między przeszłością a nadzieją trwałej regulacji pokojowej*, Gorzów Wielkopolski 2018, s. 11.

⁷ E. Szczecińska-Musielak, *Spoleczne i kulturowe...*, s. 124.

⁸ Tamże.

⁹ Tamże, s. 124-125.

¹⁰ M. Wróbel, *Proces pokojowy...*, s. 113.

na identyfikację tego sporu w określony sposób. Należy mieć jednak na uwadze, jak trafnie wskazuje Marzena Wróbel, iż:

[...] problemy Irlandii Północnej nie leżą w warstwie religijnej. Nazwa «protestanci» jest stosowana w szerszym znaczeniu dla określenia zwolenników pozostawienia prowincji w granicach Wielkiej Brytanii. Są oni także nazywani «unionistami» przez nawiązanie do tradycji zwolenników unii brytyjsko-irlandzkiej z 1801 r. Inna stosowana nazwa to «lojaliści», co ma podkreślać ich stosunek wobec Wielkiej Brytanii. Określenie «katolicy» ma również charakter umowny, ponieważ nie chodzi tu wyłącznie o nazwanie wyznawców religii katolickiej. W ten sposób określa się także irlandzkich nacjonalistów, którzy dążą do połączenia obu części Irlandii, jak i zwolenników republikanizmu wśród mieszkańców Ulsteru¹¹.

Szeroko zakrojone dysproporcje między uprzywilejowanymi w pewien sposób potomkami angielskich i szkockich osadników oraz dyskryminowaną rodzimą, katolicką ludnością Irlandii spowodowały odrodzenie się ducha republikańskiego oraz wzrost dążeń do uzyskania niezależności od brytyjskiej monarchii. Z tego powodu w 1921 r. podpisano brytyjsko-irlandzki traktat, którego pełna nazwa brzmi: „Artykuły porozumienia na rzecz traktatu między Wielką Brytanią a Irlandią” (ang. *Articles of Agreement for a Treaty between Great Britain and Ireland*)¹². Na jego mocy dokonano podziału Irlandii na dwie części oraz zadbano jednocześnie o losy protestanckich lojalistów przychylnych brytyjskiej koronie. Z 6 spośród 9 hrabstw Ulsteru utworzono wówczas odrębny twór państwowy, posiadający własny parlament, ale pozostający jednak częścią Wielkiej Brytanii. Od tego momentu zaczęła funkcjonować nazwa „Irlandia Północna”, za pomocą której określano jedną z autonomicznych prowincji Zjednoczonego Królestwa. Z pozostałych 26 irlandzkich hrabstw utworzono Wolne Państwo Irlandzkie (irl. *Saorstát Éireann*), które w pierwotnym założeniu miało pozostać częścią Brytyjskiej Wspólnoty Narodów, jako jedno z brytyjskich dominiów na wzór Australii i Kanady¹³. Ustrój polityczny Ulsteru regulowała Ustawa o rządzie Irlandii (ang. *Government of Ireland Act*) z 1920 r. Dzięki niej, w prowincji utworzono lokalny parlament – Stormont, nazwany tak od swojej siedziby (Stormont Estate, Belfast)¹⁴. Parlament został zorganizowany na wzór swojego westminsterskiego odpowiednika, ale ze znaczącą przewagą reprezentacji protestanckiej, połączoną

¹¹ Tamże.

¹² Zob. M. Wróbel, *Proces pokojowy...*, s. 114 oraz wskazaną tam literaturę (przyp. 5).

¹³ Tamże, s. 114.

¹⁴ Tamże; Por. K. Robbins, *Zmierzch wielkiego mocarstwa. Wielka Brytania w latach 1870-1992*, Wrocław 2000, s. 144.

z jej całkowitej dominacją w składzie miejscowego gabinetu¹⁵. Wprowadzone rozwiązania nie zdobyły jednak uznania wśród powstałej w ramach nowo wyodrębnionych granic 6 hrabstw mniejszości irlandzkiej. W tym czasie protestanci stanowili około 2/3 ogółu tamtejszej ludności i zajmowali pierwszoplanową pozycję zarówno w przemyśle, jak i w administracji publicznej. Natomiast dla katolickiej części ludności był to okres dyskryminacji w różnych dziedzinach życia społecznego. Przejawiała się ona m.in. nierównym dostępem do edukacji i zatrudnienia, niedoinwestowaniem dzielnic i miast katolickich, brakiem przedstawicielstwa w instytucjach publicznych i policji oraz niemożnością wyrażania swojej irlandzkiej tożsamości¹⁶.

System polityczny nowo utworzonej, integralnej części Zjednoczonego Królestwa oraz struktura zamieszkujących ją społeczności nie wpłynęły istotnie na złagodzenie trwającego od stuleci konfliktu. Skutek był wręcz odwrotny. Swoją działalność nasiliły bowiem skrajne ugrupowania polityczne, dążące odpowiednio do utrzymania panującego *status quo* lub też zjednoczenia wszystkich hrabstw Irlandii w jeden organizm państwowy. Unionistyczną większość reprezentowali m.in. przedstawiciele Demokratycznej Partii Unionistycznej (ang. *Democratic Unionist Party*, DUP) czy Ulsterskiej Partii Unionistycznej (ang. *Ulster Unionist Party*, UUP), których celem było prawne zagwarantowanie dominującej pozycji unionistów, kosztem praw republikańskiej i nacjonalistycznej mniejszości¹⁷. Z drugiej strony, uformowały się partie charakteryzujące się podejściem nacjonalistycznym, ugruntowanym na obronę interesów i pozycji społeczności katolickiej w obliczu dominującej większości protestanckiej. Należały do nich umiarkowana Socjaldemokratyczna Partia Pracy (ang. *Social Democratic and Labour Party*, SDLP) oraz najbardziej wpływowa Sinn Féin, określana przez jej przeciwników (nie bez przyczyny) „politycznym skrzydłem IRA”¹⁸. Należy bowiem zaznaczyć, iż za rozlew krwi w Irlandii Północnej odpowiadają właśnie stojące po przeciwnych stronach terrorystyczne bojówki, a więc wspomniana Irlandzka Armia Republikańska (ang. *Irish Republican Army*, IRA) czy Ulsterskie Siły Ochotnicze

¹⁵ M. Wróbel, *Proces pokojowy...*, ss. 114-115.

¹⁶ D. Woroniecka-Krzyżanowska, *Poza, ponad...*, s. 111.

¹⁷ E. Szczecińska-Musiela, *Spoleczne i kulturowe...*, s. 125.

¹⁸ E. Szczecińska-Musiela, *Konflikt w Irlandii Północnej. Rola Zakonu Orańskiego w konflikcie*, [w]: E. Nowicka, M. Kowalski (red.), *Problemy etniczne współczesnej Europy*, Kraków 2012, s. 36.

(ang. *Ulster Volunteer Force, UVF*)¹⁹. Warto podkreślić też, za Ewą Szczecińską-Musiela, iż:

[...] unioniści, korzystając ze wsparcia Wielkiej Brytanii, zdominowali polityczne, ekonomiczne i kulturowe siły, objęli kontrolę nad drogami komunikacji z Westminsterem, stworzyli państwo, które miało ochraniać ich interesy. Irlandzcy nacjonalisci, którzy od początku (tzn. od 1920 r.) odmawiali uznania legalności Irlandii Północnej, zostali zakwalifikowani jako «niełojalni», pozbawieni udziału we władzy oraz poddani dyskryminacji ekonomicznej, politycznej i kulturowej. Tego typu działania, poparte odpowiednim, dyskryminującym katolików prawem (Stormont i władze lokalne były zdominowane przez protestantów) oraz protestanckimi siłami porządkowymi (Royal Ulster Constabulary i Ulster Special Constabulary), doprowadziły do zepchnięcia katolików na margines życia społecznego. Protestantkie władze traktowały katolików jako podejrzaną i niechcianą mniejszość²⁰.

Jednym z punktów kulminacyjnych nieustającego sporu stała się dyskryminacja społeczności katolickiej w sferze socjalnej oraz nierównomierny podział dóbr i profitów płynących z procesów modernizacji, jakim podlegała Irlandia Północna. Był to efekt nowej brytyjskiej polityki wewnętrznej i inwestycji²¹. Doprowadziło to pod koniec lat 60. do wyjścia na ulicę tysięcy pokojowo nastawionych demonstrantów, protestujących przeciwko tej niesprawiedliwej polityce. Spotkało się to z oczywistą niechęcią unionistycznej administracji oraz reakcją sił porządkowych.

Rozwój wydarzeń wpłynął na decyzję brytyjskiego rządu o wysłaniu wojska do Ulsteru i przejściu przez armię kontroli nad bezpieczeństwem w regionie. Wpłynęły na to liczne zamieszki i starcia pomiędzy przedstawicielami obu społeczności²². Mniejszość katolicka początkowo wierzyła, iż decyzja Londynu ma na celu zapewnienie realnej pomocy i ochronę demonstrantów, jednak kolejne miesiące pokazały, iż rzeczywistość jest zgoła odmienna. Udział wojsk brytyjskich w tłumieniu pokojowego zgromadzenia z udziałem ok. 8 tys. osób przeciwko decyzji rządu w Belfaście o przedłużeniu zakazu wszelkich zgromadzeń do końca 1972 r. przeszedł do historii, jako „Krwawa Niedziela” (ang. *Bloody Sunday*). Dnia 30 stycznia 1972 r. w katolickiej

¹⁹ Na przestrzeni lat dochodziło do rozłamów wewnątrz walczących ze sobą ugrupowań. Były one spowodowane m.in. ich stosunkiem do proponowanych ustępstw, zmierzających do zakończenia konfliktu. Przykładowo wyodrębniły się wtedy: Irlandzka Narodowa Armia Wyzwoleńcza (ang. *Irish National Liberation Army, INLA*), Kontynuacja IRA (ang. *Continuity Irish Republican Army, CIRA*), Prawdziwa IRA (ang. *Real Irish Republican Army, RIRA*) czy Lojalistyczne Siły Ochotnicze (ang. *Loyalist Volunteer Force, LVF*); Zob. E. Szczecińska-Musiela, *Spoleczne i kulturowe...*, s. 117.

²⁰ E. Szczecińska-Musiela, *Konflikt...*, s. 31.

²¹ E. Szczecińska-Musiela, *Spoleczne i kulturowe...*, s. 126.

²² P. Leszczyński, *Irlandia Północna...*, s. 41.

dzielnicy Bogside w Derry, żołnierze brytyjscy rozpendzili demonstrantów, używając armatek wodnych, pocisków gumowych oraz granatników z gazem łzawiącym. Na skutek tej 16-minutowej akcji wojskowej śmierć poniosło 12 osób, a 28 doznało ciężkich obrażeń²³. Wydarzenie to zapoczątkowało regularne akcje bojówek terrorystycznych, zwiększające jedynie bilans ofiar całego konfliktu i wzmagające chaos panujący w kraju. Dnia 1 lipca 1972 r. IRA podłożyła w Belfaście 22 bomby, z czego kilka w pobliżu sklepów i ruchliwych ulic. Doprowadziło to do śmierci 9 osób oraz wystąpienia obrażeń u kolejnych 130²⁴. Głównym podmiotem rozgrywającym stała się wówczas IRA, która przyjęła rolę obrońcy społeczności katolickiej. Jej główną metodą walki było podkładanie bomb oraz organizacja zamachów na ważne osobistości brytyjskiej sceny politycznej (np. zamordowanie lorda Mountbattena, bądź nieudany zamach na Margaret Thatcher). Podobne działania o charakterze odwetowym podejmowały bojówki protestanckie²⁵. Szereg tragicznych w skutkach wydarzeń i wzrost niepokoju społecznych stał się bezpośrednią przyczyną do podjęcia działań, zmierzających do pokojowego zakończenia konfliktu.

3. DROGA DO POKOJU I PRZYSZŁOŚĆ ULSTERU

Wydarzenia rozgrywające się w Irlandii Północnej nie tylko wpływały niewątpliwie na funkcjonowanie lokalnych społeczności oraz bezpośrednio zaangażowanych rządów Wielkiej Brytanii i Irlandii, ale stały się jednocześnie przedmiotem zainteresowania społeczności międzynarodowej. Wykorzystanie brytyjskich sił zbrojnych w celu uspokojenia nastrojów społecznych nie odniosło rezultatu, a przyniosło wręcz przeciwny skutek w postaci wzmożonej aktywności bojówek paramilitarnych, wspierających obie strony konfliktu.

Premier Zjednoczonego Królestwa, John Major, zdecydował się na podjęcie wstępnych działań pokojowych. Zaprosił on do rozmów przedstawicieli irlandzkiej mniejszości, zamieszkującej tereny znajdujące się pod brytyjskim zwierzchnictwem. Warunkiem zawarcia wstępnego porozumienia miało być trwałe wyrzeknięcie się przez IRA stosowania przemocy, na co wpływ mogła mieć kierująca się podobnymi wartościami partia Sinn Féin²⁶. Punktem wyj-

---

²³ Tamże, s. 42; Szerzej na ten temat zob. B. Haningan, E. McCann, M. Shiels, *Bloody Sunday in Derry. What really happened?*, Kerry 1992.

²⁴ M. Wróbel, *Proces pokojowy...*, s. 125.

²⁵ E. Szczecińska-Musielak, *Spoleczne i kulturowe...*, ss. 126-127.

²⁶ R. Klimek, *Długotrwałe gojenie ran – proces pokojowy w Irlandii Północnej w latach 1993-2012*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2012, nr 2, s. 31.

ścia stało się wydanie dnia 15 grudnia 1993 r., przez rządy Wielkiej Brytanii i Irlandii tzw. Deklaracji z Downing Street. Wyraźnie zaakcentowano w niej postulat współpracy między obiema stronami w celu dążenia do pokojowego zakończenia konfliktu, przy jednoczesnym poszanowaniu praw bezpośrednio zaangażowanych w niego społeczności. Podkreślono także, iż wszelkie zmiany statusu Irlandii Północnej, związane z przysługującym społeczności irlandzkiej prawem do samostanowienia, ukierunkowanym na utworzenie zjednoczonej Irlandii powinny być przeprowadzane zgodnie z wolą większości. Tylko zawarte w taki sposób porozumienie miało być respektowane przez rządy obu umawiających się stron. Jednocześnie wyartykułowano, iż cały proces dialogu powinien odbywać się przy trwałym zaprzestaniu stosowania lub wspierania działalności paramilitarnej oraz zapewnieniu poszanowania swobód religijnych i określonych praw²⁷.

Wejście w życie postanowień rozejmu doprowadziło do zawieszenia broni przez IRA, jednakże bez oficjalnego oświadczenia o trwałym zakończeniu akcji zbrojnych. Brytyjski rząd w dalszym ciągu prowadził działania służące przekonaniu republikańskich sił terrorystycznych z Ulsteru, by wyrzekły się przemocy na czas planowanych rokowań²⁸. W proces mediacyjny włączył się również prezydent Stanów Zjednoczonych – Bill Clinton, wskazując na swoje irlandzkie korzenie. Miał on jednocześnie zamiar zdobycia głosów Amerykanów, będących potomkami irlandzkich emigrantów w zbliżających się wyborach prezydenckich. Dzięki jego pomocy, stworzono międzynarodową komisję ds. rozbrojenia, której celem było wypracowanie ostatecznych deklaracji neutralizacji katolickich i protestanckich ugrupowań paramilitarnych. Żadna ze stron nie wykazywała jednak inicjatywy spełnienia tych postulatów w całości, dlatego zaproponowano wariant stopniowego rozbrojenia w miarę postępu negocjacyjnego²⁹.

Na początku 1996 r. John Major, w obliczu zbliżających się wyborów parlamentarnych wzięł przykład z prezydenta Clintona i także chciał uzyskać poparcie protestanckiego elektoratu Ulsteru. Nie wzięł jednak pod uwagę konsekwencji, jakie spotkały go ze strony przedstawicieli katolickiej mniejszości.

---

²⁷ Mowa tu chociażby o prawie do swobodnej myśli politycznej, prawie do demokratycznej realizacji aspiracji narodowych i politycznych, czy prawie do równych szans we wszelkich aktywnościach na tle społecznym i gospodarczym, niezależnie od klasy, wyznania, płci czy koloru skóry; Zob. *The Joint Declaration of 15 December 1993 (Downing St. Declaration)*, Department of Foreign Affairs, <https://www.dfa.ie/media/dfa/alldfawebstitemedia/ourrolesandpolicies/northernireland/peace-process--joint-declaration-1993.pdf> [dostęp: 10.04.2023].

²⁸ R. Klimek, *Długotrwałe gojenie...*, s. 32.

²⁹ Tamże, s. 33.

Brytyjski premier ogłosił przeprowadzenie wyborów do tymczasowego lokalnego parlamentu, co obiektywnie wiązało się z brakiem uzyskania satysfakcjonującego wyniku przez partie republikańskie. Skutkiem tego okazało się zerwanie trwającego przez kilkanaście miesięcy zawieszenia broni przez IRA i wznowienie działalności terrorystycznej. Podjęto wtedy próbę wysadzenia mostu Hammersmith w Londynie oraz zdetonowano bombę, która naruszyła konstrukcję biurowca Canary Wharf³⁰. Powrót do rokowań, które przypiętutowano zawarciem nowego rozejmu z IRA, umożliwiły wybory parlamentarne wygrane w 1997 r. przez Partię Pracy, skutkujące zmianą na stanowisku premiera, którym został wówczas Tony Blair.

Przełomowym momentem, możliwym dzięki nowej polityce kompromisu brytyjskiego rządu oraz silnemu lobbingowi ze strony Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej, było podpisanie dnia 10 kwietnia 1998 r. Porozumienia Wielkopiątkowego (ang. *Good Friday Agreement*), zawartego pomiędzy największymi ulsterskimi partiami politycznymi oraz rządami brytyjskim i irlandzkim³¹. Jak zaznacza Przemysław Leszczyński:

Zadeklarowano [w nim] oddanie partnerstwu, równości i wzajemnemu szacunkowi jako fundamentom nowego początku wewnątrz Irlandii Północnej, między Północą a Południem oraz między wyspami, a także poparcie dla wyłącznie pokojowych i demokratycznych instrumentów rozwiązywania różnic politycznych oraz sprzeciw wobec stosowania siły lub groźby jej użycia³².

Strony potwierdziły wówczas uznanie przynależności 6 hrabstw Ulsteru do Wielkiej Brytanii, czego potwierdzeniem stała się deklaracja ze strony Republiki Irlandii do dokonania zmiany zapisów stosownych artykułów Konstytucji Irlandii³³. Rewizja dotyczyła m.in. art. 2, który wskazuje obecnie, iż:

Każda osoba urodzona na wyspie Irlandia, łącznie z jej wyspami i morzami, ma uprawnienie i przyrodzone prawo być częścią Narodu irlandzkiego [...]³⁴.

Wyrazem potwierdzenia ustaleń zawartych już *de facto* wcześniej, w Deklaracji z Downing Street, stało się natomiast nowe brzmienie art. 3 irlandzkiej ustawy zasadniczej:

³⁰ Tamże, ss. 33-34; W udanym zamachu, który wywołał oburzenie i postrach w Londynie, zginęły 2 osoby, a ponad 100 zostało rannych.

³¹ E. Szczecińska-Musielak, *Społeczne i kulturowe...*, s. 128.

³² P. Leszczyński, *Irlandia Północna...*, s. 79.

³³ M. Wróbel, *Proces pokojowy...*, s. 119.

³⁴ *Konstytucja Irlandii*, tłum. Sabina Grabowska, Biblioteka Sejmowa, https://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2015/11/Irlandia_pol_010711.pdf [dostęp: 02.04.2023].

1. Jest stanowczą wolą Narodu irlandzkiego, aby w harmonii i przyjaźni jednoczyć wszystkich ludzi zamieszkujących na terytorium wyspy Irlandia, z całą różnorodnością ich tożsamości i tradycji, uznając równocześnie, że zjednoczona Irlandia powinna powstać wyłącznie na drodze pokojowej, za zgodą większości Narodu, wyrażoną demokratycznie w obu jurysdykcjach funkcjonujących na wyspie [...] ³⁵.

Zgodnie ze stanowiskiem Marzeny Wróbel, można wyodrębnić trzy podstawowe filary, na których opierało się zawarte Porozumienie Wielkopiątkowe. Pierwszym z nich było utworzenie nowych władz lokalnych, które miały funkcjonować na zasadzie współzrządzenia ³⁶. Najwyższym organem władzy prowincji zostało Zgromadzenie Irlandii Północnej, liczące 108 członków wyłanianych w proporcjonalnych wyborach. Jednocześnie ograniczono wymóg zatwierdzenia rozstrzygnięć w przedmiocie najistotniejszych spraw większością obu społeczności z osobna. Powołano również 12-osobową Radę Ministrów pod przewodnictwem premiera i jego zastępcy (pochodzących z obu reprezentowanych grup społecznych), w której stanowiska miały zostać rozdzielone metodą d'Hondta ³⁷. Dwoma kolejnymi filarami miały być instytucje potwierdzające jedność obu Irlandii oraz stanowiące ogniwo łączące Wielką Brytanię i Irlandię ³⁸. Role te przypisano odpowiednio: Radzie Północ-Południe, mającej zajmować się sprawami wymagającymi współpracy obu części wyspy (np. kulturą, sportem, edukacją, rolnictwem, transportem, rybołówstwem, turystyką); oraz Radzie Wysp, mogącej ustalać wspólną politykę, która to miała się składać z przedstawicieli parlamentów lokalnych Irlandii Północnej, Szkocji, Walii, a także parlamentów brytyjskiego i irlandzkiego. Jednocześnie zadeklarowano reformy policji i wymiaru sprawiedliwości ³⁹.

Przyjęcie porozumienia miało nastąpić w drodze demokracji bezpośredniej. Jak podaje Przemysław Leszczyński:

W maju 1998 r. odbyło się w Irlandii Północnej referendum, w którym 71,7% głosujących opowiedziało się za zatwierdzeniem Porozumienia Wielkopiątkowego. W tym samym miesiącu w referendum w Republice Irlandii aż 94,5% głosujących zaakceptowało tę umowę ⁴⁰.

Porozumienie Wielkopiątkowe nie przyczyniło się do natychmiastowego zakończenia trwającego od wieków konfliktu między protestantami

³⁵ Tamże.

³⁶ M. Wróbel, *Proces pokojowy...*, s. 119.

³⁷ R. Klimek, *Długotrwałe gojenie...*, ss. 34-35.

³⁸ M. Wróbel, *Proces pokojowy...*, s. 119.

³⁹ R. Klimek, *Długotrwałe gojenie...*, s. 35.

⁴⁰ P. Leszczyński, *Irlandia Północna...*, s. 80.

a katolikami, jednakże stało się bazą dla etapowego wypracowywania konkretnych rozwiązań w ramach nowo umocowanych instytucji, mających zapewnić efektywność rozpoczętego procesu pokojowego. Mimo starań obu stron porozumienia, nie doprowadziło ono do spadku wzajemnej nieufności, zatarcia utwierdzanych latami wzajemnych niechęci w stosunku do przedstawicieli danych społeczności ani eliminacji niepokojów społecznych, które w dalszym ciągu potęgowane były zamachami i atakami przeprowadzanymi przez paramilitarne bojówki nieuznające przyjętych ustaleń⁴¹. Niewątpliwie jednak władze w Londynie i Dublinie wypracowały korzystne dla siebie, kompromisowe rozwiązania. Z jednej strony przypięczętowano przynależność 6 hrabstw Ulsteru do Wielkiej Brytanii, z drugiej strony nie zamknięto możliwości potencjalnego zjednoczenia Irlandii w przyszłości⁴².

Kolejnym wyzwaniem dla prowincji było uformowanie nowego rządu lokalnego. Zgodnie z porozumieniem z 1998 r., na czele północnoirlandzkiego gabinetu stanął unionista David Trimble, jako pierwszy minister (ang. *First Minister*), a nacjonalista Seamus Mallon został jego zastępcą (ang. *Deputy Minister*). Procesowi formowania się struktur władzy towarzyszył postulat docelowej demilitaryzacji IRA, którego pośrednim skutkiem było wyznaczenie jej reprezentanta w komisji rozbrojeniowej w osobie gen. Johna de Chastelaina⁴³. Destabilizacja przejawiała się w postaci sztywno określonych przez unionistów ram czasowych na złożenie broni, które to nie spotkały się z uznaniem paramilitarnego ugrupowania. Premier Ulsteru zagroził władzy w Londynie rozpadem lokalnych struktur egzekutywy, co wywołało chaos i bezpośrednio wpłynęło na ponowne wprowadzenie rządów Westminsteru w Irlandii Północnej⁴⁴. Sinn Féin chcąc utrzymać wypracowane porozumienie, podejmowała próby wywarcia wpływu na proces rozbrajania swoich oddziałów, jednakże działania te nie przyniosły oczekiwanych rezultatów. Jak wskazuje Agnieszka Piórko:

[...] od 1998 do 2003 r. cztery razy zawieszano prace parlamentu i rządu północnoirlandzkiego i to zawsze z tego samego powodu – niekończących się oskarżeń protestantów, iż IRA tylko udaje rozbrojenie⁴⁵.

---

⁴¹ E. Szczecińska-Musielak, *Spoleczne i kulturowe...*, s. 129.

⁴² Porozumienie Wielkopiątkowe zostało zawarte ponad ćwierć wieku temu. Z tej okazji dnia 10 kwietnia 2023 r. w Belfaście odbyły się uroczystości upamiętniające 25. rocznicę jego podpisania. Dla podkreślenia rangi tego wydarzenia wziął w nich udział również prezydent Stanów Zjednoczonych Joe Biden.

⁴³ A. Piórko, *Historia Irlandii Północnej*, Toruń 2008, ss. 230-231.

⁴⁴ Tamże, s. 231.

⁴⁵ Tamże, s. 233.

Na jaw wychodziły również działania wywiadowcze nacjonalistycznego ugrupowania, próby testowania bomb o dużej skali rażenia – które mogły być wykorzystane w planowanych zamachach w Ulsterze, czy też oskarżenia o spektakularny napad na bank w Belfaście, w czasie którego skradziono 22 miliony funtów⁴⁶. Ostatecznie dnia 29 lipca 2005 r. IRA ogłosiła zawieszenie broni i koniec zbrojnej kampanii przeciwko Brytyjczykom⁴⁷.

Trzecim etapem procesu pokojowego, mającego wpłynąć na stabilizację rządów lokalnych w Irlandii Północnej było podpisanie porozumienia z St. Andrews. Było ono efektem rozmów prowadzonych w dniach 11-13 października 2006 r. między przedstawicielami brytyjskich i irlandzkich władz, przy zapewnieniu odpowiedniej reprezentacji najważniejszych partii politycznych Ulsteru (na czele z DUP i Sinn Féin)⁴⁸. Poczynione wówczas uzgodnienia przewidywały określony harmonogram formowania struktur władz lokalnych. Dopuszczono także możliwość ingerencji rządów Zjednoczonego Królestwa i Republiki Irlandii w przypadku niepowodzeń w jego realizacji. Dodatkowo wyartykułowano określone cele, jakie miały zostać osiągnięte przez przedstawicieli wiodących ulsterskich ugrupowań politycznych. Strony wskazały tam m.in. na: reformę struktur służb policyjnych, mającą zapewnić proporcjonalny udział społeczności protestanckiej i katolickiej w ich bieżącym funkcjonowaniu; zmianę sposobu realizacji zadań przez administrację publiczną; ochronę praw człowieka; zmniejszanie dysproporcji w warunkach bytowych na obszarach zarówno wiejskich, jak i miejskich, czy wpływ na finansowanie Irlandii Północnej i współpracę gospodarczą z rządem w Londynie⁴⁹.

W następnych latach sytuacja w Ulsterze zdecydowanie się uspokoiła i w konsekwencji przestała się cieszyć tak dużym zainteresowaniem ze strony społeczności międzynarodowej. Dochodziło wówczas do pojedynczych incydentów i zamachów, których dopuszczały się nowo wyodrębnione frakcje IRA. Sytuacja zmieniła się w istotny sposób po ogłoszeniu wyników referendum z dnia 23 czerwca 2016 r., kiedy to większość Brytyjczyków opowiedziała się za wyjściem Zjednoczonego Królestwa ze struktur Unii Europejskiej. Po ogłoszeniu Brexitu oczy całego świata na nowo skierowały się na Irlandię Północną. Obawiano się bowiem nawrotu konfliktu, którego *de facto* nigdy nie udało w pełni zażegnać, a jedynie skutecznie wyciszyć⁵⁰.

⁴⁶ R. Klimek, *Długotrwałe gojenie...*, s. 38.

⁴⁷ A. Piórko, *Historia Irlandii...*, s. 235.

⁴⁸ R. Klimek, *Długotrwałe gojenie...*, s. 40.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Zob. B. Bieniek, *Kwestia gospodarczo-kulturowa w Irlandii Północnej po Brexicie*, [w:] W. Włodarczak, H. Olszak, B. Wodyński i in. (red.), *Brexit: nowy rozdział*, Łódź 2020, ss. 173-174.

Faktyczne opuszczenie Unii Europejskiej przez Wielką Brytanię poprzedzone było długimi negocjacjami. Ich efektem było opracowanie specjalnej umowy o wystąpieniu⁵¹, której integralną częścią jest Protokół w sprawie Irlandii i Irlandii Północnej. Zapobiegł on powstaniu twardej granicy pomiędzy Republiką Irlandii a Ulsterem, po tym, jak dnia 31 stycznia 2020 r. Brexit stał się faktem⁵² (mimo, iż formalnie jest to od tego czasu zewnętrzna granica Unii Europejskiej). Od początku zdawano sobie jednak sprawę, że mogą pojawić się pewne trudności, związane z wdrażaniem postanowień protokołu. Z tego względu Komisja Europejska i brytyjski rząd dnia 27 lutego 2023 r. wypracowały nowe wspólne podejście do kwestii realizacji tego protokołu, czyli tzw. ramy windsorskie (ang. *Windsor Framework*)⁵³.

Nowe rozwiązanie ma na celu zapewnienie pewności i przewidywalności wszystkim społecznościom Ulsteru. Ustalenia zawarte w protokole oraz w ramach windsorskich dotyczą takich kwestii, jak: cła, podatek VAT i akcyza, przepisy sanitarne i fitosanitarne, leki, pomoc państwowa, czy podróże ze zwierzętami domowymi. W pełni szanują one integralność Wielkiej Brytanii oraz jednolitego rynku unijnego, a także, co niezmiernie istotne – zapewniają ochronę Porozumienia Wielkopiątkowego w całej jego rozciągłości⁵⁴. Bardzo istotne jest tutaj także wprowadzenie instytucji tzw. hamulca stormonckiego (ang. *Stormont Brake*). Pozwoli on rządowi brytyjskiemu, by w nadzwyczajnych okolicznościach, na wniosek 30 członków Stormontu wstrzymać stosowanie niektórych przepisów, mogących mieć znaczny i trwały wpływ na życie codzienne poszczególnych społeczności w Irlandii Północnej⁵⁵. Skuteczność tego mechanizmu będzie można ocenić dopiero w przyszłości.

---

⁵¹ Umowa o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej C 384 I, 12.11.2019.

⁵² Zob. *Protokół w sprawie Irlandii i Irlandii Północnej*, Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/eu-relations-with-the-united-kingdom/the-eu-uk-withdrawal-agreement/the-protocol-on-ireland-and-northern-ireland-explained/> [dostęp: 10.04.2023].

⁵³ Zob. *Rada do Spraw Ogólnych, 21 marca 2023*, Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, <https://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/gac/2023/03/21/> [dostęp: 10.04.2023] oraz *A new way forward on the Protocol on Ireland/Northern Ireland: political agreement in principle on the Windsor Framework, Brussels, 27 February 2023*, European Commission, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1268 [dostęp: 10.04.2023].

⁵⁴ Zob. *Protokół ...* [dostęp: 10.04.2023].

⁵⁵ Zob. tamże; Szerzej na temat mechanizmu jego działania: D. Torrance, *Research Briefing. Northern Ireland – The Stormont Brake. Published Thursday, 30 March, 2023*, UK Parliament. House of Commons Library, <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9757/> [dostęp: 10.04.2023].

Trudno przewidzieć wszystkie skutki jakie w stosunku do obu Irlandii Brexit wywoła w dłuższej perspektywie czasowej. Zarówno Unia Europejska, jak i Wielka Brytania dokładają wszelkich starań, by opuszczenie przez Zjednoczone Królestwo struktur unijnych nie odbiło się negatywnie na sytuacji zarówno Irlandczyków, jak i ich brytyjskich sąsiadów. Niezależnie od tego, Brexit może w pewnym sensie pełnić rolę katalizatora w procesie kształtowania się przyszłego statusu Ulsteru. Jak zaznacza Przemysław Leszczyński, istnieją tylko dwa realne scenariusze w tym zakresie, a więc: utrzymanie obecnego *status quo* lub też wieloetapowe zjednoczenie Irlandii⁵⁶.

4. OCENA KONFLIKTU Z PERSPEKTYWY PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

Jak już wspomniano we wstępie, konflikt protestancko-katolicki w Irlandii Północnej ma charakter dość złożony i stąd wymyka się on jednoznacznym kwalifikacjom, pozwalającym na uznanie go za konflikt etniczny, religijny czy społeczno-kulturowy. Niewątpliwie natomiast posiada on podłoże o charakterze zarówno etniczno-politycznym, jak i religijnym. Dzięki temu często dokonuje się pewnych uproszczeń w nazewnictwie zwaśnionych stron, identyfikując je jako odpowiednio „protestantów” (a więc zwolenników pozostawiania Ulsteru w granicach Zjednoczonego Królestwa) oraz „katolików” (rozumianych jako irlandzkich nacjonalistów, dążących do zjednoczenia obu Irlandii)⁵⁷.

Specyfika tego konfliktu utrudnia również uznanie go za konflikt międzynarodowy lub też niemający charakteru międzynarodowego. Zgodnie z treścią art. 2, wspólnego dla czterech konwencji genewskich o ochronie ofiar wojny⁵⁸ konflikt międzynarodowy ma miejsce:

[...] w razie wypowiedzenia wojny lub powstania jakiegokolwiek innego konfliktu zbrojnego między dwiema lub więcej niż dwiema Wysokimi Umawiającymi się Stronami, nawet gdyby jedna z nich nie uznała stanu wojny [oraz] ... we wszystkich przypadkach okupacji całości lub części terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron, nawet gdyby ta okupacja nie napotkała żadnego oporu zbrojnego⁵⁹.

⁵⁶ Zob. P. Leszczyński, *Irlandia Północna...*, s. 95.

⁵⁷ Zob. M. Wróbel, *Proces pokojowy...*, s. 113.

⁵⁸ Konwencje o ochronie ofiar wojny, podpisane w Genewie dnia 12 sierpnia 1949 r. (Dz. U. 1956 nr 38 poz. 171).

⁵⁹ Tamże.

Zgodnie z art. 1 ust. 4 protokołu dodatkowego I⁶⁰ uzupełniającego konwencje genewskie konflikty międzynarodowe obejmują również:

[...] konflikty zbrojne, w których ludy walczą przeciw panowaniu kolonialnemu i obcej okupacji oraz przeciw reżimom rasistowskim, wykonując swe prawo do samostanowienia zawarte w Karcie Narodów Zjednoczonych oraz w Deklaracji w sprawie zasad prawa międzynarodowego dotyczących przyjaznych stosunków i współpracy między państwami, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych⁶¹.

Konfliktami nieposiadającymi charakteru międzynarodowego są natomiast wszystkie te, które nie wpisują się w treść powyższych przepisów. Warto jednak zaznaczyć, iż zgodnie z art. 1 ust. 2 Protokołu II uzupełniającego konwencje genewskie, za konflikt niemiedzynarodowy nie można uznać:

[...] takich wewnętrznych napięć i niepokojów, jak rozruchy, odosobnione i sporadyczne akty przemocy oraz inne działania podobnego rodzaju, które nie są uważane za konflikty zbrojne⁶².

Trzeba także pamiętać, że współcześnie różnice między konfliktami międzynarodowymi i niemającymi charakteru międzynarodowego nie są już tak wyraźne, jak były kiedyś⁶³.

Omawiany konflikt swoim zasięgiem objął przede wszystkim obszar Irlandii Północnej, stanowiącej integralną część Zjednoczonego Królestwa. Poza tym, do pojedynczych ataków dochodziło również w Anglii oraz w samej Irlandii. Stronami tego konfliktu mimo częstego dokonywania uproszczenia na „protestantów” i „katolików”, były w rzeczywistości liczne organizacje terrorystyczno-paramilitarne opowiadające się po stronie ulsterskich lojalistów, bądź też irlandzkich republikanów. Nie mniej jednak zarówno Republika Irlandii, jak i Wielka Brytania były bezpośrednio zaangażowane w powstały spór, jako podmioty interweniujące, mimo iż nie były ze sobą w stanie wojny. To właśnie ich rządy są sygnatariuszami wszystkich najważniejszych porozumień zawartych w toku procesu pokojowego w Irlandii Północnej, a więc: Deklaracji z Downing Street, Porozumienia Wielkopiątkowego i Porozumienia

⁶⁰ Protokoły dodatkowe do konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r., dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I) oraz protokół dodatkowy do konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r., dotyczący ochrony ofiar niemiedzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II), sporządzone w Genewie dnia 8 czerwca 1977 r. (Dz. U. 1992 nr 41, poz. 175).

⁶¹ Tamże.

⁶² Tamże.

⁶³ Zob. R. Bierzanek, *Prawo konfliktów zbrojnych*, [w:] R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2004, s. 380.

z St. Andrews. W czasie konfliktu nie walczyły też ze sobą regularne armie, a jedynie sięgające zamęt radykalne organizacje, których działań nie można utożsamiać z działaniami tych państw. Dokonywanych ataków w zasadzie nie można nawet uznać za działania zbrojne, a jedynie terrorystyczne.

Mając powyższe na uwadze, wydaje się słuszne aby ten specyficzny konflikt, toczony w istocie pomiędzy dwiema społecznościami zamieszkującymi obszar Ulsteru (a nie między całymi narodami), uznać raczej za konflikt o charakterze wewnętrznym, któremu ponadto nie można nawet nadać przymiotu konfliktu zbrojnego w pełnym tego słowa znaczeniu⁶⁴. Nie mniej jednak konflikt ten wywołał określone skutki w sferze międzynarodowej, które widoczne są również współcześnie.

Rozważając natomiast inne prawnomiędzynarodowe aspekty przedmiotowego sporu, warto zwrócić też uwagę na sferę praw człowieka. Wieloletnia dyskryminacja społeczności katolickiej w Ulsterze, przejawiająca się na różnych polach jest w istocie dyskryminacją z uwagi na wyznawaną religię, równoznaczną z naruszaniem prawa do wolności sumienia i wyznania. Wynika ono m.in. z art. 18 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 1948 r.⁶⁵ oraz z art. 18 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych⁶⁶.

Religijne podłoże konfliktu w Irlandii Północnej sprawia natomiast, że ogromną rolę na drodze do pokoju w tym i w wielu innych konfliktach tego rodzaju odgrywają Kościoły oraz podejmowane inicjatywy ekumeniczne (mające na celu pojednanie i zjednoczenie zarówno Kościołów chrześcijańskich, jak i samych chrześcijan). Bardzo ważne są też określone formy dialogu międzyreligijnego. W Irlandii podejmowano sporo inicjatyw ekumenicznych, z kolei ich zasięg był dość zróżnicowany. Jako przykład można wskazać tu eksperyment oświatowy prowadzony w Lagan College w Belfaście (funkcjonującym *notabene* do dziś), polegający na prowadzeniu wspólnej szkoły dla katolickich i protestanckich dzieci. Z założenia miała ona na celu ugruntowywać w nich od najmłodszych lat atmosferę przyjaźni, wzajemnego szacunku i poznawania się, a jedynym zastrzeżeniem było zachowanie odrębnej nauki religii⁶⁷. Inicjatywa ta nie zyskała jednak oficjalnego poparcia ze strony Kościoła katolickiego. Przykładem działań ekumenicznych, skierowanych do znacznie

⁶⁴ Taki charakter miała natomiast irlandzka wojna domowa, prowadzona w latach 1922-1923, pomiędzy przeciwnikami i zwolennikami traktatu brytyjsko-irlandzkiego z 1921 r.

⁶⁵ Zob. *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka*, Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie, <https://www.unic.un.org.pl/dokumenty/deklaracja.php> [dostęp: 7.04.2023].

⁶⁶ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. 1977 nr 38, poz. 167).

⁶⁷ Por. P. Leszczyński, *Irlandia Północna...*, s. 66.

większego grona odbiorców były apele o pokój i pojednanie, wygłaszane przez papieża Jana Pawła II w czasie jego wizyty w Irlandii na przełomie września i października 1979 r. Większość duchownych protestanckich odniosła się do nich z uznaniem⁶⁸. Sytuacją w Irlandii Północnej zajmowała się też Konferencja Kościołów Europejskich, będąca organizacją ekumeniczną zrzeszającą przedstawicieli większości europejskich Kościołów chrześcijańskich, za wyjątkiem Kościoła katolickiego⁶⁹.

Pewne kontrowersje budzi też działalność niektórych północnoirlandzkich organizacji wyznaniowych, których cele często są bynajmniej dalekie od czysto religijnych, a ich charakter jest wręcz wybitnie polityczny. Przykładem takiej organizacji jest protestancki Zakon Orański (ang. *Orange Order*). Jego członkowie opowiadają za utrzymaniem przynależności Irlandii Północnej do Zjednoczonego Królestwa, przy czym głoszona przez nich wizja dotycząca kształtu północnoirlandzkiego społeczeństwa nie ma wiele wspólnego z otwartością czy pluralizmem⁷⁰. Należy natomiast podkreślić, że siła pokojowego przesłania, głoszonego przez przedstawicieli różnych Kościołów obecnych w Ulsterze przyczyniła się bardzo znacząco do podjęcia wielu istotnych działań, zmierzających do zażegnania panującego tam konfliktu⁷¹.

5. PODSUMOWANIE

Pierwsze waśni na tle religijnym w Irlandii rozpoczęły się już w czasach reformacji, po ustanowieniu króla głową Kościoła Anglii. W następnych latach miała miejsce intensywna kolonizacja najdalej na północ wysuniętej części wyspy – Ulsteru. Polegała ona na osiedlaniu tam lojalistycznych protestantów, połączonym z pozbawianiem ziemi oraz ograniczaniem praw miejscowej ludności katolickiej. Daleko idące dysproporcje w sytuacji protestantów i katolików były szczególnie widoczne w czasie irlandzkiej rewolucji przemysłowej. Przełom nastąpił w 1921 r., wraz z podpisaniem traktatu brytyjsko-irlandzkiego, na mocy którego Irlandia została podzielona na dwie części. 6 hrabstw Ulsteru pozostało integralną częścią Wielkiej Brytanii (od tego momentu zaczęła funkcjonować nazwa „Irlandia Północna”), zaś z pozostałych 26 hrabstw utworzono Wolne Państwo Irlandzkie, które w 1937 r. przemianowano na Irlandię (od dnia 18 kwietnia 1949 r. będącą formalnie republiką).

---

⁶⁸ Tamże, ss. 66-68.

⁶⁹ Tamże, s. 70.

⁷⁰ Tamże.

⁷¹ Tamże, s. 77.

Rozwiązanie to nie wypłynęło istotnie na złagodzenie trwającego od stuleci konfliktu między ludnością protestancką i katolicką w Ulsterze. Jego skutek był wręcz odwrotny. Na scenie politycznej swoją działalność nasiliły skrajne ugrupowania polityczne, opowiadające się za utrzymaniem panującego *status quo* (unioniści / lojaliści) lub też za zjednoczeniem wszystkich hrabstw Irlandii w jeden organizm państwowy (republikanie, nacjoniści). Bardziej aktywne stały się także funkcjonujące już od dłuższego czasu organizacje terrorystyczno-paramilitarne, jak chociażby IRA (i jej nowo wyodrębnione frakcje) czy UVF. Najbardziej krwawy okres w historii całego konfliktu rozpoczął się pod koniec lat 60. XX w. To właśnie wtedy miały miejsce najtragiczniejsze w skutkach zamachy terrorystyczne oraz najliczniejsze demonstracje, tłumione przez brytyjskie siły porządkowe. Z tego względu brytyjski rząd zdecydował się na jak najszybsze podjęcie działań zmierzających do pokojowego zakończenia konfliktu północnoirlandzkiego. Do najważniejszych z nich, podjętych wspólnie z rządem Republiki Irlandii należały m.in.: przyjęcie Deklaracji z Downing Street w 1993 r., zawarcie Porozumienia Wielkopiątkowego w 1998 r. i zawarcie Porozumienia z St. Andrews w 2006 r. Bardzo istotne znaczenie dla procesu pokojowego w Irlandii Północnej miał również lobbing Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej, a także nieoceanione zaangażowanie przedstawicieli różnych Kościołów, apelujących o pokój w Ulsterze i prowadzone inicjatywy ekumeniczne.

W następnych latach sytuacja w Irlandii Północnej zdecydowanie się uspokoiła, ale nie można powiedzieć, że konflikt ten został w pełni zażegnany. Trafniejszym sformułowaniem wydaje się raczej jego istotne wyciszenie. Z tego powodu przestał on budzić tak duże zainteresowanie ze strony społeczności międzynarodowej. Sytuacja zmieniła się diametralnie po ogłoszeniu wyników referendum z dnia 23 czerwca 2016 r., gdy większość Brytyjczyków opowiedziała się za wyjściem Zjednoczonego Królestwa ze struktur Unii Europejskiej. Po ogłoszeniu Brexitu oczy całego świata na nowo skierowały się na Irlandię Północną, gdyż obawiano się nawrotu trwającego tam wiele lat konfliktu. Wielka Brytania formalnie opuściła Unię Europejską dnia 31 stycznia 2020 r. Odbył się to na podstawie specjalnej umowy o wystąpieniu, której integralną część stanowi Protokół w sprawie Irlandii i Irlandii Północnej. Dzięki niemu nie doszło do powstania twardej granicy pomiędzy Republiką Irlandii a Irlandią Północną. Z uwagi jednak na możliwe trudności, związane z wcielaniem jego postanowień w życie, Komisja Europejska i brytyjski rząd wypracowały dnia 27 lutego 2023 r. nowe wspólne podejście do kwestii realizacji tego protokołu – tzw. ramy windsorskie.

Trudno przewidzieć jakie będą wszystkie skutki Brexitu dla obu Irlandii. Może on jednak istotnie wpłynąć na proces kształtowania się przyszłego statusu Ulsteru. Warto mieć na uwadze, iż obecnie zmianie na korzyść społeczności katolickiej ulega struktura ludności w Irlandii Północnej. Nie jest więc wykluczone, że niebawem to ona będzie stanowić większość w prowincji. Wówczas byłoby teoretycznie możliwe przegłosowanie przyłączenia Ulsteru do Republiki Irlandii. Pozostaje jednak mieć nadzieje, że ewentualna zmiana statusu Irlandii Północnej odbędzie się na drodze pokojowej i nie przyczyni się do nawrotu konfliktu.

BIBLIOGRAFIA

Literatura:

Bieniek B., *Kwestia gospodarczo-kulturowa w Irlandii Północnej po Brexicie*, [w:] W. Włodarczyk, H. Olszak, B. Wodyński i in. (red.), *Brexit: nowy rozdział*, Łódź 2020.

Bierzanek R., *Prawo konfliktów zbrojnych*, [w:] R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2004.

Haningan B., McCann E., Shiels M., *Bloody Sunday in Derry. What really happened?*, Brandon/Mount Eagle, Kerry 1992.

Klimek R., *Długotrwałe gojenie ran – proces pokojowy w Irlandii Północnej w latach 1993-2012*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2012, nr 2.

Leszczyński P., *Irlandia Północna. Między przeszłością a nadzieją trwałej regulacji pokojowej*, Gorzów Wielkopolski 2018.

Piórko A., *Historia Irlandii Północnej*, Toruń 2008.

Plewa E., *Współczesne międzynarodowe formy współpracy i zależności politycznej dawnych kolonii z Wielką Brytanią*, [w:] W. Włodarczyk i in. (red.), *Gasnące imperium. Historia Wielkiej Brytanii w ujęciu prawnym, społecznym oraz gospodarczym*, Łódź 2021.

Robbins K., *Zmierzch wielkiego mocarstwa. Wielka Brytania w latach 1870-1992*, Wrocław 2000.

Szczecińska-Musielak E., *Konflikt w Irlandii Północnej. Rola Zakonu Orańskiego w konflikcie*, [w:] E. Nowicka, M. Kowalski (red.), *Problemy etniczne współczesnej Europy*, Kraków 2012.

Szczecińska-Musielak E., *Spoleczne i kulturowe uwarunkowania i ograniczenia procesu pokojowego w Irlandii Północnej*, „Sprawy Narodowościowe” 2011, nr 39.

Woroniecka-Krzyżanowska D., *Poza, ponad czy między podziałami? Polscy imigranci w spolaryzowanym społeczeństwie Irlandii Północnej*, „Kultura i Społeczeństwo” 2013, t. 57, nr 3.

Wróbel M., *Proces pokojowy w Irlandii Północnej w latach 90-tych i perspektywy uregulowania konfliktu*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2004, nr 2.

Źródła elektroniczne:

Konstytucja Irlandii, tłumaczenie: Sabina Grabowska, Biblioteka Sejmowa, https://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2015/11/Irlandia_pol_010711.pdf [dostęp: 10.04.2023].

The Joint Declaration of 15 December 1993 (Downing St. Declaration), Department of Foreign Affairs, <https://www.dfa.ie/media/dfa/alldfawebsitemedia/ourrolesandpolicies/northernireland/peace-process-joint-declaration-1993.pdf> [dostęp: 10.04.2023].

A new way forward on the Protocol on Ireland/Northern Ireland: political agreement in principle on the Windsor Framework, Brussels, 27 February 2023, European Commission, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1268 [dostęp: 10.04.2023].

Protokół w sprawie Irlandii i Irlandii Północnej, Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/eu-relations-with-the-united-kingdom/the-eu-uk-withdrawal-agreement/the-protocol-on-ireland-and-northern-ireland-explained/> [dostęp: 10.04.2023].

Rada do Spraw Ogólnych, 21 marca 2023, Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, <https://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/gac/2023/03/21/> [dostęp: 10.04.2023]

Torrance D., *Research Briefing. Northern Ireland – The Stormont Brake. Published Thursday, 30 March, 2023*, UK Parliament. House of Commons Library, <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9757/> [dostęp: 10.04.2023].

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie, <https://www.unic.un.org.pl/dokumenty/deklaracja.php> [dostęp: 10.04.2023].

Akty prawne:

Konwencje o ochronie ofiar wojny, podpisane w Genewie dnia 12 sierpnia 1949 r. (Dz. U. 1956 nr 38, poz. 171).

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. 1977 nr 38, poz. 167).

Protokoły dodatkowe do konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r., dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I) oraz protokół dodatkowy do konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r., dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II), sporządzone w Genewie dnia 8 czerwca 1977 r. (Dz. U. 1992 nr 41, poz. 175).

Umowa o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej C 384 I, 12.11.2019.

PROTESTANT-CATHOLIC CONFLICT IN NORTHERN IRELAND FROM THE PERSPECTIVE OF INTERNATIONAL LAW

Abstract: The Protestant-Catholic conflict in Northern Ireland reached its culmination in the second half of the 20th century. Its genesis dates back to the turn of the 16th and 17th centuries. At that time, Scottish and English settlers, mainly Protestants, began to appear on a massive scale in the north-eastern, Catholic Ireland. The dispute between the two social groups was based on ethnic and political grounds. Its influence materialized primarily through the dominant position of the British in the 6 counties of Ulster, while disregarding the rights of the Irish minority. This led to the development of mutual hostility between local communities, which intensified significantly after the proclamation of independence of the Irish Free State in 1921. At that time, 6 of the 9 counties of Ulster remained within the borders of the United Kingdom. The basic dividing line between the Catholic Irish and the Protestant descendants of British settlers was the belonging of the Northern Ireland to the Irish or British state and the legal and factual status of these communities. Over time, a conflict developed there, involving both political groups associated with Ulster and paramilitary terrorist organizations. The conflict took the form of bloody fights and deadly attacks on a massive scale. Very important for ending a conflict were: the adoption of the Downing Street Declaration in 1993, the conclusion of the Good Friday Agreement in 1998, and the conclusion of the St. Andrews in 2006. They had a huge impact on the authorities and significantly improved the socio-economic situation of the people of Ulster. The authors try to describe the genesis of the conflict, its course and peace activities, as well as express their views on the future of Northern Ireland, especially after Brexit. The purpose of the chapter is also to assess this conflict from the perspective of international law and to present the role of churches in resolving religious conflicts.

Keywords: Northern Ireland, conflict, religion, human rights, international law.